

צייר אנגלי 'אוהב ציון' – ויליאם הולמן הנט

אלכסנדר מישורי

ויליאם הולמן הנט, 1827-1910
(צילום משנות השישים)

הצייר האנגלי ויליאם הולמן הנט (Hunt, 1827-1910), הגיע לראשונה לארץ-ישראל בשנת 1854, ואחר-כך שב וביקר במזרח ב-1869, 1875 ו-1892. המניע לביקוריו היה רצונו להכין סדרת תמונות המוקדשת לאירועים מחייו של ישו.

הנוף הפראי של המזרח, דמויותיו הססגוניות, הבזארים, הערים העתיקות והחורבות הקדומות הלהיבו את דמיונם של ציירי אירופה במאה הי"ט. המשיכה אל המזרח ניעורה זמן רב לפני-כן, אך המאה הי"ט הניבה מספר רב ביותר של תמונות שנושאהן מזרחיים. הספרות הרומנטית שילהבה את האמנים לחפש אחר האקזוטיקה והפנטזיות המזרחיות. המסחר עם המזרח וההתפשטות הקולוניאלית של המעצמות האירופיות, ובנוסף לכך שיפור תנאי התחבורה באזור, קירבו אותו לטיילים ולחוקרים האירופיים. ציירים מאנגליה, אוסטריה, גרמניה וצרפת גילו עניין במזרח ואף ביקרו בו. כך, למשל, אוז'ן דלקרווא (Delacroix), נושא הדגל של הציור הרומנטי הצרפתי, נסע למרוקו בשנת 1832; ז'אן ליאון ז'רום (Gérôme) ערך ב-1854 מסע בתורכיה וביוון ומאוחר יותר הגיע אף לארץ-ישראל, למצרים ולצפון-אפריקה.

55 את תמונותיהם של הציירים האוריינטליסטים, כפי שנקראו, ניתן לחלק לשני סוגים עיקריים: א. סצינות דמיוניות אקזוטיות, המתרחשות על רקע אותנטי של 'תפאורה' מזרחית, שצוירה על-סמך התרשמות חזותית. ב. תמונות ריאליסטיות יותר ובהן תיאור חיי היום-יום של המזרח. בסוג זה נכללות גם תמונותיהם של ה'ציירים המתעדים', שנלוו אל הגיאוגרפים והארכיאולוגים.

תפקידם היה לצייר בצורה האמינה ביותר (לפני המצאתה של המצלמה) את האתרים אשר חקר החוקר שאליו נלוו. ציורים אלה התפרסמו מאוחר יותר כאיורים בספרי המסעות של החוקר. ציוריו הידועים של הסקוטי דיוויד רוברטס (Roberts), שיצר סדרות ציורים בצבעי-מים במסעותיו לספרד, מרוקו, מצרים וארץ-ישראל ב-1838-1839, הם דוגמה לסוג זה של ציור תיעודי.

מניעיו של הנט לבקר במזרח, ובמיוחד בארץ-ישראל, היו שונים: דתיים-מיסטיים. הוא ראה בשהייה על אדמתה הקדושה של הארץ מעין התגלות. הוא האמין, כי רק על אדמת ארץ-ישראל יוכל לחוש את רוח נביאי ישראל וישו הנוצרי, שחיו ופעלו בה. השהייה בארץ היתה עבורו מעין הגשמה חלקית של חלום אפוקליפטי. חוויותיו של הנט מביקוריו בארץ הקודש הטביעו עליו את חותמן. באמצעות ציוריו הטיף בלהט לשינוי מנהגי החיים, לחיי צניעות ומוסר אשר יכינו את הנוצרי המאמין לקראת החורבן הממשמש ובא שלאחריו תבוא הגאולה. הוא ראה בשיבת היהודים לארצם את השלב האחרון שלפני הגאולה.

הנט נולד בלונדון ב-2 באפריל 1827. את לימודיו באקדמיה המלכותית לאמנות החל בשנת 1844. ספרו של ג'ון רסקין 'הציירים המודרניים'¹ ושירתו של קיטס השפיעו עמוקות על הנט הצעיר כחיפושיו אחר סגנון ונושאים מקוריים לתמונותיו. בעקבות שיחות עם ידידים אמנים צעירים החליטו הוא וחבריו (הנט היה בן עשרים ואחד, חבריו – בני תשע-עשרה ועשויים) לייסד אגודת ציירים, שמטרתה בראש וראשונה להתקיף את הישן – לצאת כנגד סגנונה וקפוא של האקדמיה המלכותית לאמנויות (Royal Academy).

האקדמיות באירופה, ששלטו אז בלימודי האמנות ובהצגת תערוכותיהם של ציירים, הטיפו לחזרה מחודשת אל תרבות העת העתיקה ולנושאים הקלאסיים. אחד מהאמנים הקלאסיים הנערצים על זרם מחשבה זה היה הצייר רפאל, הצעיר בשלושת מעצבי סגנון הרנסאנס בשיאו, לצידם של מיכלאנג'לו וליאונרדו דה-וינצ'י. תלמידי האקדמיה נדחפו על-ידי מוריהם לחקות את סגנונו. הנט וחבריו האמנים, שהיו כולם תלמידי האקדמיה המלכותית, ראו בחיקוי סגנונו של רפאל אמנות 'לא-מוסרית' ואפילו 'אמנות חיקוית-קופית'. הם שאפו ליצירת סגנון, ששייב את הקדושה והמוסריות לציור האנגלי.² דגם לאמנות מוסרית ראו ציירים אלה באמנות האיטלקית שנוצרה לפני רפאל (באמצע המאה הט"ו). אמנות זו היתה, לדעתם, בעלת דרגת מוסר גבוהה, משוחררת מסגנון-יתר, שהיה אופייני, לדעתם, ליצירות האמנות שנוצרו לאחר רפאל. ההקשר לסגנונו של רפאל העניק לקבוצה את שמה 'האחוה הפרה-רפאליטית' (The Pre-Raphaelite Brotherhood). היא הוקמה בספטמבר 1848 על-ידי הנט ושישה אמנים נוספים, שהחשובים בהם היו ג'ון אברט מילֵה (Millais)³ ודנטה גבריאל רוזטי (Rossetti).⁴ 'האחוה הפרה-רפאליטית'

J. Ruskin, *Modern Painters*, 1843-1860 1

W.H. Hunt, *Pre Raphaelitism and the Pre Raphaelite brotherhood*, London 1905, pp. 135-138 2

את מילה הכיר הנט כתלמיד באקדמיה. הוא נחשב כילד הפלא של האקדמיה המלכותית. לאחר חמש שנות קיומה של 'האחוה' הפך סגנונו 'אקדמי' מובהק, והוא היה לצייר דיוקנאות של אנשי החברה הלונדונית. בשנת 1855 הוענק לו תואר-אצולה, ובשנת 1896, השנה בה נפטר, נבחר לנשיא האקדמיה לאמנויות. 3

רוזטי היה משורר-צייר, בנו של פליט מדיני מאיטליה. הוא למד ציור אצל הנט. דבקתו בעקרונות 'האחוה' התקיימה זמן קצר ביותר. נושאי ציוריו נלקחו במיוחד מכתביו של דנטה ומכתבים אחרים מימי הביניים. בשנת 1860 נשא לאישה את אליזבת סידל, ששימשה כמודל לציוריו ולציוריהם של הנט ומילה. אליזבת מתה בשנת 4

התקיימה עד שנת 1853. חבריה התייחסו לפעולת הציור בכובד־ראש, וזלזול בנגיעות המכחול היה בעיניהם כזלזול מוסרי. הם חשו, כי מעשה הציור תובע דיוק מירבי ועבודה קשה. שאיפתם היתה להגיע לדרגת ציור כזו, שהמסר הדתי־מוסרי יוקרן ממנו לצופה בדרך נוצרית טהורה, משמע באמצעות נסיון התקרבות הדוק ביותר אל הטבע, ותיאורו של זה בדרך נאטורליסטית מדויקת.⁵

הנט האמין, כי אחד מתפקידיו כצייר הוא להיות מחנך. בשל כך היה עליו לעבוד קשה, כדי להעביר את המסר שבתמונותיו לצופה. הוא שאף לכך, שהצופה יוכל להבין בדרך הישירה ביותר את הסמלים ואת האליגוריות הנוצריים שבתמונותיו.

לכן שאף ליצור תמונות ריאליסטיות ביותר, שבהן תבוא לידי ביטוי 'אמת לטבע' מירבית. השאיפה ל'אמת לטבע' הכתיבה התבוננות מדויקת בפרטי הפרטים ותיאורם של אלה בתמונה בדרך מפורכת ואיטית. כדי להשיג 'אמת לטבע' הקדיש הנט חודשים רבים, ואפילו שנים, לכל אחת מתמונותיו.

שאיפה זו ל'אמת לטבע' הניעה אותו לצאת למסעו לארץ־ישראל. מכיוון שמטרתו היתה, כאמור, לצייר אירועים שונים מחייו של ישו, היתה ארץ הקודש המקום היחידי שבו — כך האמין הנט — יוכל לחוש את הסביבה הטבעית בה חי ישו והתיישר. הוא האמין, כי בחזוֹתו את הסביבה יעלה בידיו להתחקות אחר מהלך חייו של ישו ולהביע זאת בדרך הקרובה ביותר ל'אמת לטבע'. הנט ראה עצמו כשליח, שמסעו מביאו למקומות לא־נושבים, בהם יעבוד וייצור ולאחר־מכן יחזור לאירופה התרבותית, שם יציג את מסריו המצוירים. תהליך יצירתו היה חדור תחושה דתית עמוקה, הן במסע לארץ־ישראל והן באקט הציור עצמו שנעשה במקומות נידחים ומסוכנים. האמת האבסולוטית בציור, שאליה שאף, היתה בסיס אמנותו; היא היתה משולה בעיניו לאמת רוחנית, לאמת האלוהית. באוטוביוגרפיה שלו כתב על מסעו הראשון לארץ־ישראל:

אני משוכנע כי ההחלטה להגשים את מטרתי לצייר במזרח בכל מחיר שהוא לא היתה חפזה [...] מאז תחילת דרכי ועד היום, היו קיימים אנשי הגות רבים מאסכולות שונות שהקדישו עצמם לפירושה מחדש של ההיסטוריה המסופרת בכתבי־הקודש [...] הרעיון שהנחה אותי היה שתורת חיי ישו נשתכחה במהלך ההיסטוריה וצופתה בברק פולחני. רעיון זה היה נחלתם של רבים אחרים.⁶

הרעיון של שיבה למקורות הצרופים של הנצרות, המחייב אף חזרה פיסית אל המקום שבו נהגתה, ארץ־ישראל, לא היה זר לאנגליה הוויקטוריאנית. יציאתו של הנט למסעו מזכירה את דברי טנקרד, גיבור ספרו של בנימין דיזרעאלי, שערך אף הוא מסע בארץ־ישראל כמה שנים קודם־לכן.⁷ אופן תחושת קדושה עזב הנט את אנגליה ולאחר שהייה במצרים הגיע לירושלים באוגוסט 1854. בשהותו הראשונה בעיר הכיר כמה מהאישים הבולטים שבה, שחיזקו את רעיונותיו

1862 משימוש מופרז בסמים, ולאחר מותה החל רוזי עצמו מתמכר לסם. בשנות ה־70 נוצר קשר בינו לבין אמנים והוגי־דעות סוציאליסטים, אשר יחד הם יצרו את האחוזה הפרה־רפאליטית השנייה (בלעדי הנט).

ראה: א' מישורי, 'הצבע בציור הפרה־רפאליטי: "אמת לטבע", סימבוליזם, מסר מוסרי', חיבור לשם קבלת התואר מוסמך, אוניברסיטת תל־אביב, תשמ"ג, עמ' 5-11.

הנט (לעיל, הערה 2), ב, עמ' 337-338.

B. D'Israeli, *Tancred or the New Crusade*, London 1847 (Republished in London 1927), p. 56

והרחיבו את התעניינותו בארץ-ישראל מעבר להתעניינות אמנותית-מוסרית גרידא. אחד מאישים אלה היה גיימס פין, הקונסול הבריטי.

בשנת 1846 יסד פין את 'החברה הספרותית הירושלמית', שמטרתה היתה 'לחקור וללכך כל נושא מעניין, ספרותי או מדעי מכל תקופה שהיא בתחומי ארץ-הקודש, זאת אומרת, בגבולות של החבל שבין הים התיכון לנהר הפרת ובין הנילוס לאורונטס'.⁸ פין ציין, כי בבירור הליכות המקרא ומנהגיו היה לחברי החברה יתרון בכך, שחיו בחבל הארץ שעל אדמתו התרחשו המאורעות המסופרים בכתבי הקודש. בסיירו בנוף הארץ יתוש החוקר הנוצרי, לדבריו, עד מה תרם 'הנוף הזועף להלכי הנפש העזה – שרוח ממרום נאצלה עליו – בתוכחות הנביאים הקדושים'.⁹ הנט, שרעיונות אלה היו קרובים ללבו, גילה עניין רב בחברה הספרותית הירושלמית, ובחברת ידידו, הצייר תומאס סידון (Seddon), השתתף בישיבותיה ואף תרם לדיונים שנתקיימו בה.¹⁰ באמצעות הקונסול פין התוודע הנט לחוזה והמטיף הקנדי, הנרי ונטוורת מונק (Monk). פגישת השניים הצמיחה ידידות מפרה של שנים רבות, אשר לארץ-ישראל חלק חשוב בה. בצהרי ה-23 בספטמבר 1854 נפגשו השניים בחצר ביתו של המומר ג'ון משולם בארטס.¹¹ וכך כתב הנט על הפגישה:

עם סידון ושני ידידים ירושלמים יצאנו למסע בחברון, כשאנו עוצרים בדרכנו בארטס. בין התושבים שם היה אדם אחד בשם הנרי ונטוורת מונק, שאנשי הכנסייה בירושלים ראו בו פטפטן חסר יראה דתית. מטרותיו [של מונק] היו לא פחות ולא יותר מאשר הגשמתן של נבואות הנביאים העברים בשאיפתם לכינונה של מלכות השלום עלי אדמות. הוא הגיע מקנדה כדי להכיר מקרוב את אופיה של הארץ המובטחת. בקיאותו ולהיטותו אחר ההיסטוריה וים המחשבה המתקדמת האצורים בתנ"ך הפכונו בעיני כמרתק ביותר. על-סמך לימוד העבר בנה תכניתו לימים יבואו להפסקת המלחמה בין עמי-העולם – אלה הסוגדים לאלוהי אברהם [...] בעזרת הידע התרבות והחוכמה יהפכו ממלכות העולם הזה למלכותו של נסיך השלום [...] [מונק] נקט בכל האמצעים כדי לפרסם את רעיונותיו ולהפיצם בין אפיפיוורים, צארים, קיסרים, מלכים, נשיאי-רפובליקות, שרים, ראשי-כנסייה, סופרים – מקומיים וזרים, ועורכי עיתונים. טבעי הדבר שנחשב למשוגע, אך דבר זה היה לשביעות רצונו המלאה, משום שכך זכתה הבעיה עליה התריע לפרסום רב.¹²

אחד השלבים בתהליך הגשמת נבואות השלום של מונק היה ייסוד מדינה יהודית בארץ-ישראל. ייסודה, כך חש, הוא צו אלוהי, כהקדמה לממלכת אלף השנים ('מילניום'), שבה עתיד למשול ישו

8 ג' פין, עתות סופה (תרגום א' אמיר), ירושלים תש"ם, עמ' 350.

9 שם, עמ' 351-354.

10 שם, עמ' 553.

11 על ג'ון משולם והחווה החקלאית בארטס ראה: ר' רובין, 'לקורות ההתיישבות בכפר ארטס', א' שילר (עורך).

12 ספר זאב וילנאי, ירושלים, עמ' 325-330. וכן ראה נ' שור, 'משפחת הקונסול פין בירושלים – שנים אחרונות', קתדרה, 30 (טבת תשמ"ג), עמ' 64.

12 הנט (לעיל, הערה 2, מהדורת 1913), א, עמ' 310-311. על הפגישה הראשונה מספרת אף מרי אלייזה רוג'רס (חיי יום-יום בארץ-ישראל [תרגום שולמית הרן], תל-אביב תשמ"ד, עמ' 53), כי בארוחת-ערב בביתו של משולם נפגשה עם מונק.

ר'יה הנט, הנרי ונטוורת מונק, שמן על בד, 1858. הגלריה הלאומית של קנדה, אוטווה

הנוצרי לאחר התגלותו השנייה (Second Advent). האמונה בהופעתו השנייה של ישו ומלכות אלף השנים מתוארת כברית החדשה ובספר 'חזון יוחנן'. מונק התעמק בפירושו של חזון אפוקליפטי זה וקיבץ את רעיונותיו בספרו העיקרי, 'פירוש פשוט לחזון', שיצא לאור בשנת 1857.¹³ הנט עזר לו במאמציו להוציא את הספר לאור. הוא גם צייר את דיוקנו, כמחווה לידידו וכאמצעי לפרסום הספר.

בספרו טען מונק, כי היהודים הם עם נבחר, שנועד להאיר את המין האנושי דרך ספרו וחוקיו, ודרך נביאיו שפירשו אותם. הוא טען, כי במשך ההיסטוריה סטו היהודים מן הדרך שיועדה להם, ואף החטיאו את ההזדמנות השנייה שניתנה להם, עם הופעתו של ישו. בשל כך סבלו ונרדפו על-ידי אומות העולם, ובייחוד על-ידי הנצרות. אך גם הנצרות, לדעתו של מונק, חטאה במשימתה,

13 שמו המלא של ספרו: *A Simple Interpretation of the Revelation Together with Three Lectures Lately Delivered in Canada and the United States of America on the Restoration of Judah and Israel: God and Man: Christianity*. מצוטט אצל Richard S. Lambert, *For the Time Is at Hand: an Account of the Prophecies of Henry Wentworth Monk of Ottawa, Friend of the Jews and Pioneer of World Peace*, London 1947, pp. 62-64. על רעיונות המילניום וחזון ירושלים החדשה ראה גם: מ' קדם, 'תפיסות הגאולה של עם ישראל וארץ-ישראל באסכטולוגיה הפרוטסטנטית האנגלית באמצע המאה הי"ט', קתדרה, 19 (ניסן תשמ"א), עמ' 55-71.

ועתה הגיעה השעה לתיקון דרכה. בתהליך זה יתאחד מיעוט נוצרים ויהודים משכילים, על בסיס הדת הטהורה, ויכין את העולם לקראת המשבר העומד לפקדו. כנבואותיו חזה הרס וחורבן שכמוהם לא היו, ושיגיעו לשיאם בשנות הארבעים של המאה העשרים. מונק היה משוכנע, שעל מיעוט נוצרי ויהודי זה ליישב את ארץ-ישראל מכיוון שארץ זו תהיה מקום המיפלט היחידי מפני ההרס הקרב ובא. העמים המוצאים סיפוקם במלחמה, יילחמו ביניהם עד שיגיעו למסקנה, כי השלום טוב מן המלחמה. לארץ-ישראל יהגרו כל היהודים והנוצרים הדתיים, שאמונתם לא איפשרה להם לחיות בסביבה המתועשת-המודרנית של ארצות מוצאם, והם יחיו בארץ בהרמוניה.¹⁴

אותה רוח 'יהודית', שעליה דיברו מונק, ד'זרעאלי ואחרים, פיעמה אף בלבו של הנט. הוא חש, כי על-ידי לימוד מנהגיה של היהדות יתקרב אל מקורותיה של הנצרות וילמד להכירה כפי שהיתה בימיו של ישו. וכך כתב:

בזמן שהייתי בירושלים הגעתי להכרה בבורותי בכל מה שנוגע למנהגים היהודיים, ולפיכך היה עלי לפנות לספר שמות ולספר ויקרא [...] קריאה זו הובילה אותי לתלמוד, ליוספוס ולספרי הברית החדשה [...] מן ההכרח היה שאכיר טוב יותר את הטקסים שנערכו בבית-המקדש.¹⁵

פרט לקריאה בתלמוד ובספרים החיצוניים התבונן הנט במנהגיהם של יהודי ירושלים: 'נכל שבת וחג הלכתי לבית-הכנסת ועמדתי על הטקסים והתכונות המיוחדות של האופי היהודי. כך יכולתי אף להבחין בין היהודים האשכנזים והספרדים'.¹⁶ הקירבה ליהדות הפכה לאחד הנושאים שנדונו בשיחותיהם של הנט ומונק. פירושו של מונק לכתבי הקודש הנוצריים סייעו להנט בנסיגותיו ליצור אמנות דתית חדשה. הדגש במסרים של אמנות זו הושם כמעט תמיד על הנגדה של הברית הישנה עם הברית החדשה, ונצחונה ועמידה של זו האחרונה.

אחד מן הציורים החשובים שיצר הנט בעת שהותו הראשונה בארץ-ישראל, היה 'השעיר לעזאזל'. היא צוירה בשנים 1854-1855. זוהי תמונה מוזרה ביותר ומרשימה לא פחות. היא התקבלה בהסתייגות רבה כשהוצגה לראשונה באקדמיה של ליכרפול ב-1858. ביצירה זו ביטא הנט בפעם הראשונה את רעיונותיו אודות הקירבה בין הנצרות ליהדות והוכיח את הידע הרב שרכש בלימוד התנ"ך והתלמוד. מונק סייע בידיו בבחירת הנושא לתמונה — טקס שילוחו של שעיר העזים למדבר ביום-הכיפורים, בזמן שכית-המקדש היה קיים.

על רקע הרי מואב המוארים באור השמש השוקעת, ניצב תיש על חוף ים-המלח בסדום. לשונו שמוטה, ולקרניו קשור חוט-שני. לכאורה, אפשר לפרש ציור זה כאיור לסיפור המופיע בספר ויקרא (טז א-כח): אך עיון מדוקדק בתמונה מגלה, כי אף-על-פי שהיא נאמנה בפרטים מסוימים לסיפור המקראי (ואף להרחבתו של זה בתלמוד), הכניס הנט לסיפור היהודי מסר נוצרי. על-פי

14 ההרמוניה שאליה שאף מונק, היא חלק מן התקווה, שהיהודים החיים לצד הנוצרים ימירו את דתם. לאמונה זו היו שותפים חוגים אנגליקניים מסוימים שהאמינו, כי האנגלו-סכסים הם צאצאי עשרת השבטים. ראה קדם, שם, עמ' 57, הערה 9, והתיאוריה של מונק אצל למברט (לעיל, הערה 13), עמ' 62-64. על קירבה זו עמד גם ד'זרעאלי (לעיל, הערה 7), עמ' 273-274.

15 הנט (לעיל, הערה 2, מהדורת 1913), א, עמ' 295.

16 שם, עמ' 297.

ויה הנט, השעיר לעזאזל, שמן על בר, 1855. גלריה לאמנות, מנצ'סטר

סיפור התנ"ך, היו משליכים את השעיר לעזאזל אל 'המדבר' מצוק בירושלים. בתוקף האמת לטבע' שאליה שאף, היה הנט אמור לצייר פגר מוטל במדבר, או גל-עצמות. שהרי התיש האומלל היה שובר את מפרקתו כבר על מדרון הרי יהודה, לפני הגיעו לחופו של ים-המלח. אולם הנט הציג בצירו תיש חי, שבייסוריו מסמל את ישו הנוצרי.

גסיסתו של התיש מהווה הקבלה לתיאורי הצליבה של ישו. שניהם מקבלים עליהם בצורה סמלית את חטאי האנושות ומהווים קרבן למען חיים חדשים והטהרות מתוך המוות. פירושו של מונק לנושא השעיר לעזאזל' היה פירוש אפוקליפטי. הוא ראה בו את התגלמותו של המלאך מיכאל, שבאחרית הימים יגבר על השטן ויסייע בהקמת מלכות השמים בארץ-ישראל.¹⁷

בבוחרו בתיש כחיה המסמלת את קרבנו של ישו למען האנושות, יצר הנט וריאציה חדשה על מוטיב ידוע ומוכר ביותר במסורת רבת השנים של האמנות הנוצרית, מסורת שבחרה לייצג את ישו

17 למברט (לעיל, הערה 13), עמ' 55-58.

ר"ה הנט, הימצאו של המושיע בבית המקדש, ציור שמן על בד, 1860. מוזיאון וגלריה לאמנות, בירמינגהם. כדוגמנים לציורו שימשו יהודים ירושלמים בני עדת הספרדים. את דמות ישו צייר הנט לפי דמותו של נער אנגלי בלונדון

בדמותו של שה, חיית הקרבן בפולחנים הדתיים של המזרח הקרוב (כולל היהדות). בהמתו של השה המסורתי בתיש ביקש הנט להתאים את פולחן הכפרה היהודי למסר הנוצרי שרצה להביע בתמונתו. הוא הוסיף עומק לסמליות התיש באמצעות קשת כשמים, בצדה הימני של התמונה, המסמלת את בריתו של אלוהים עם נח. המסר הסמלי של התמונה מבוסס אפוא על הנגדה של הברית החדשה עם זו הישנה: בריתו של אלוהים עם נח (נציגה של האנושות כולה) נכשלה, כמו גם בריתו עם היהדות; הברית החדשה — בריתו המחודשת של אלוהים עם האנושות באמצעות ישו, הקרבן, היא אשר תביא את הגאולה לכל אדם המבקש להאמין בו.

כדי להגיע לריאליזם המיריבי שאליו שאף, תכנן הנט ציור זה לפרטי פרטיו. היה עליו לבחור במקום המתאים על חוף ים-המלח ולהביא לשם תיש חי כדי לציירו בסביבת ההתרחשות הטבעית של הסיפור. הוא יצא מירושלים ב־13 בנובמבר 1854 במסע על אתונות אל ים-המלח.¹⁸ עוד בירושלים קנה תיש, שפסע עם השיירה עד למקום שבו החליט לצייר את תמונתו. התיש הוצב על החוף כשגושי המלח צורבים את רגליו, וכך היה עליו לעמוד שם בעוד הצייר האנגלי יושב ורושם אותו In Situ. התיש סבל מהחום הנורא, ולא עברו ימים רבים וכשמים נראו עופות טורפים שחגו סביב טרפם הגוסס. נסיונותיו של הנט להציל את התיש עלו בתוהו, והוא נפח את נשמתו.¹⁹

19 שם, עמ' 335.

18 הנט (לעיל, הערה 2, מהדורת 1913), א, עמ' 323.

המסרים הנוצריים שהנט ביקש להביע בתמונותיו, עמדו לו למכשול שעה שחיפש אחר מודלים יהודיים לדמויות שבתמונותיו. הוא תר אחר 'דמות הנוצרי הטהור', זה שחי בתקופה שבה התרחשו נסיו של ישו, תקופת הנצרות הבסיסית, חסרת הברק הפולחני. דמות זו מצא הנט בקרב יהודי ירושלים, ובמיוחד בין אלה הספרדים.²⁰ הנט מספר בספרו על נסיונותיו הרבים להשגת מודלים יהודיים. תמורת שכר נאות ישבו בסטודיו שלו כמה יהודים, אך היו מקרים שהדוגמנים סירבו להמשיך ולשבת עבורו ברגע שנודע להם מה הוא הנושא המתואר בתמונה. הם סירבו לשמש מודל לתמונה, שלדעתם היתה מיועדת להיות מוצבת בכנסייה, ותשמש כלי-פולחן נוצרי. בשל כך נאלץ הנט לפעמים להשלים את דמויותיהם מן הזכרון.²¹

באחת התמונות המרשימות שצייר הנט בתקופה זו בארץ-ישראל, אפשר למצוא גלריה שלמה של טיפוסים יהודים מתושבי ירושלים של המאה ה-19. התמונה נקראת 'הימצאו של המושיע בבית-המקדש' (The Finding of the Saviour in the Temple). בציור התמונה החל הנט בשנים 1854-1855 והשלימה בשנים 1856-1860.

המקור הספרותי לתיאור הסצינה שבתמונה זו הוא כברית החדשה.²² על-פי הסיפור, הגיע ישו בן השתיים-עשרה לירושלים בעת הפסח, בלוויית הוריו. הוא נשאר בבית-המקדש והתווכח עם החכמים והמלומדים שם. לפי המסורת הנוצרית, ויכוח זה מנבא את דרשותיו לעתיד לבוא. כקודמתה, גם בתמונה זו מוצג עימות בין הברית הישנה לברית החדשה: קבוצת הרבנים הישוכה משמאל מסמלת את זו הישנה, ואילו את זו החדשה מסמלים ישו והוריו. בתמונה הגדושה פרטים סמליים, מוצגות הברית החדשה והישנה זו לצד זו אף בקטע הימני, שבו מתוארת חצר בית-המקדש, שממנה נשקף נוף הר-הזיתים. קטע זה בציור מהווה הוכחה חותכת לטענתו של הנט, כי רק בארץ-ישראל יוכל לחוות את התקופה בה חי ישו, וכך לתאר בנאמנות את מסריו הדתיים. המודלים היהודיים שהושגו תמורת תשלום, שימשו דגם לכל הדמויות שבציור, פרט לאלו של ישו ומרים אמו. פין כותב על כך:

באשר לאלה [דמויות מרים וישו] היו קשיים בלתי צפויים. יהודי ירושלים רגישים במיוחד לענייני דת, וצף בראשם הרעיון שהתמונה מיועדת להתלות בכנסייה על-מנת שיסגדו לה — שעל כל פנים יסגדו לציורו של ישוע עצמו — והם מאנו לתת יד לחטא גדול כל כך על ידי שיניחו לדיוקניהם להופיע. כך גם אי אפשר היה להשיג בשום הון שבעולם דיוקן אישה שתגלם את הבתולה האם.²³

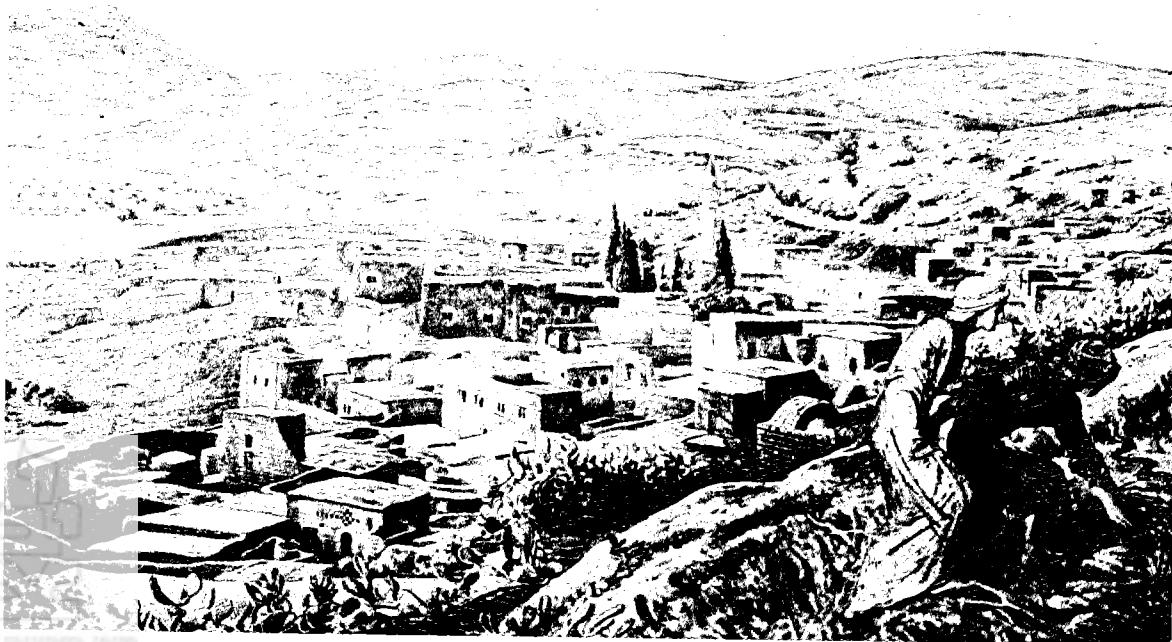
20 הבחנה זו בין היהודי האשכנזי לספרדי, שעליה כתב הנט ביומנו, אופיינית לנוסעים הבריטים שביקרו בארץ-ישראל במאה ה-19. בתיאוריהם נטו הבריטים לשבח את היהודי הספרדי על-פני האשכנזי, אולי בשל האקוטיקה המזרחית הרומאנטית שיוחסה לספרדים. ראה: 'ברטל, ישוב ישו וישוב חדש, הדימוי והמציאות ההיסטורית', קתדרה, 2 (חשון תשל"ז), עמ' 7-8. תודתי לד"ר ברטל שהפנה את תשומת לבי לנקודה זו. מעניין לציין, שפרופ' בוריס שץ וחבר מורי 'בצלאל', שייסדו את האמנות העברית החדשה בארץ-ישראל, ראו ביהודים התימנים של ירושלים את יורשיהם הפזיונומיים של העברים הקדמונים, ואלה שימשו אותם כמודלים לתיאורי סצינות שונות של גיבורי התנ"ך.

21 הנט (לעיל, הערה 2, מהדורת 1913), עמ' 335.

22 לוקס, ב, מא-נא. הסצינה על-פי מסורת התיאור הנוצרית נקראת 'ישו מתדיין עם חכמי הדת במקדש' (Jesus Among the Doctors).

23 פין (לעיל, הערה 8), עמ' 355.

ו"ה הנט, נצרת, צבע־מים, 1861. גלריה לאמנות ויטוורת, אוניברסיטת מנצ'סטר

הנט חש, כי יהודי ירושלים פירשו את מטרותיו שלא כשורה, והמשך ציור התמונה סבל מהחרם שאלה הטילו עליו. באותה שנה ביקר מונטיפיורי בירושלים והנט ניצל את ביקורו לעניין המודלים. הוא התקבל לראיון אצל הנדבך הידוע, וזה בא במשא־ומתן עם רבני ירושלים כדי להסיר את החרם, והחרם אמנם הוסר.²⁴

הנט המשיך בציור התמונה בשנת 1856, הרחק מירושלים, בסטודיו שלו בלונדון. הוא מצא בעירו מודלים יהודיים בקלות רבה יותר מאשר בירושלים. אלה שימשו אותו לציור הנערים של צד הרכנים שבתמונה. דמותו של ישו נעשתה אחרי הכל אף היא בלונדון, על־פי נער נוצרי אנגלי. הקונפליקט הפנימי של הנט, ואף של אנשי דורו באנגליה, שניסו להזדהות עם הנושאים המועלים בתמונתו בא לידי ביטוי ביצירה זו: מצד אחד, מקובל היה עליהם לראות את דמויות היהודים בני תקופתו של ישו מיוצגים על־ידי יהודיה הספרדים של ירושלים במאה הי"ט; אך קל היה לקבל את דמותו של ישו כדמות המיוצגת על־ידי טיפוס נוצרי־אנגלי ולא 'שמי'־יהודי. באוקטובר 1855 הגיע לביקור בנצרת, והחל לצייר בה את תמונת העיירה וסביבתה. על־כך כתב ביומנו: 'נצרת המתוקה של הגליל — מעולם לא תיארתי לעצמי אותך כה חביבה בכל אותן פעמים שניסיתי לראות בדמיוני את מקום הולדתו של אלוהינו'. הנט צייר תמונה זו מדי יום, מזריחת החמה ועד שקיעתה. האתר מחוץ לנצרת בו בחר לצייר, איפשר לו להראות בציורו את

24 הנט (לעיל, הערה 2, מהדורת 1913), ב, עמ' 5.

מימין: הנט בדרכו
להשתכן בביתו החדש
בירושלים
משמאל: הנט פוגש
לראשונה את משרתו,
גבריאל החבשי, אשר
מציע לו את שירותיו
כשומר אישי ברחבי
העיר

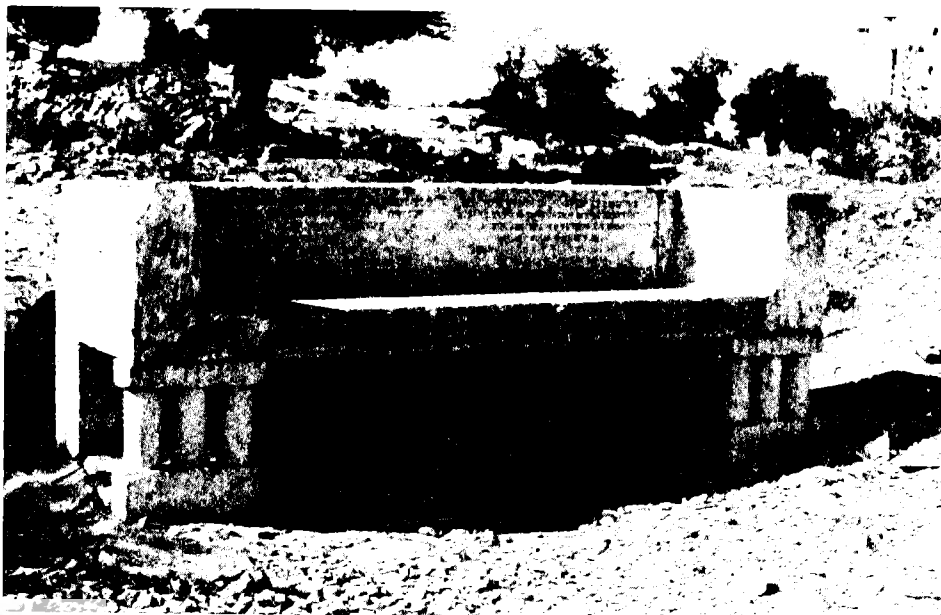
מרישומיו של הנט בשולי מכתביו לבנו, 1869 (מובאים בספרו, ראה הערה 2):

העיר כולה, מוקפת בפנורמה רחבה של הרי הגליל ואף הר הכרמל שברקע. את הדמויות הוסיף כנראה מאוחר יותר. אלה הן דמויות מרים וישו הצעיר (בגדיו זהים לבגדי ישו הנער בתמונת 'המצאתו של המושיע בבית-המקדש'). אחד הרמזים הסמליים שבתמונה (בצד ימין), הנחש, מסמל את נצחון הטוב על הרע, ומנבא שישו עתיד לגבור על הרע, אך בשל כך ימות על הצלב. הנט שהה בארץ-ישראל כשנתיים וב-1856 חזר ללונדון. הוא נשא אישה ויצא למסע באיטליה, שם נולד בנו. אשתו חלתה במגפה ונפטרה, והוא חזר ללונדון שבע-יגון. הנושאים שבהם התרכז מאז שרבו מארץ-ישראל נלקחו ממחזותיו של שקספיר ומההיסטוריה של אנגליה. בשנת 1869 חזר לארץ-ישראל ושהה בה כשלוש שנים. בשנים אלה השתקע בביתו אשר רכש בירושלים בשלהי 1869 (כיום – רח' הנביאים 64, ידוע כיביתה של ד"ר הלנה כגן). שלוש שנים אחר-כך נשא לאישה את גיסתו, ובחברתה חזר בשלישית לירושלים בשנת 1875, ואף בפעם זו שהה בה שלוש שנים. בתקופת שהייתו בארץ צייר תמונות נוספות, שבהן ביטא את היסודות היהודיים שבמסריו המשיחיים. ביקורו האחרון בארץ-ישראל היה, ככל הידוע לנו, בשנת 1892.

מעורבותו העמוקה בענייני היהודים הביאה את הנט אף למעורבות פוליטית, כדי לקדם את רעיונותיו האפוקליפטיים. כארבעים שנה לאחר ביקורו הראשון בארץ-ישראל גילה הנט שותף יהודי לרעיונות ה'ציוניים' של מונק ושל כדמותו של תיאודור הרצל. ב-17 ביוני שנת 1896 פירסם ה'ג'ואיש כרוניקל' את תמצית 'מדינת היהודים' של הרצל, בצירוף מאמר ראשי בשם 'חלום על מדינה יהודית'. כמה שבועות עברו מבלי שהגיעה תגובה מצד הקוראים. רק כחודש לאחר-מכן, ב-21 בפברואר, פורסמה התגובה הראשונה, מפרי עטו של הנט. באיגרתו פנה הנט אל המעצמות הגדולות. בהתנצחותן ראה את הסיבה להמשך קיומה של הקיסרות העות'מאנית, ודרש מהן לא להתעלם מתביעתו של עם ישראל לחזור לארצו.²⁵

מערכת ה'ג'ואיש כרוניקל' גילתה אהדה לדבריו של הנט וערכה השוואה בין טיעונו לאלה של

25 א' אורן, חיבת ציון בבריטניה 1878-1898, תל-אביב תשל"ד, עמ' 121.

ספסל לזכרו של הנט בחורשת הזיתים מול מר-אליאס, בסמוך לדרך ירושלים-בית-לחם. על גב הספסל כתובת מקבילה ביוונית ובאנגלית המציינת כי הספסל הוצב על-ידי אשתו אדית. על הרפנות הצדדיים פסוקים בעברית ובערבית

הרצל. בעוד שהרצל שיווה לנגד עיניו את טובת היהודים בלבד, שקל הנט את זכות היהודים לצד טובת העולם כולו. כחודשיים לאחר פרסום איגרתו, במאי שנת 1896, הוזמן הנט כאורת הכבוד לפגישת ה'מכבים', פגישה שהוקדשה לדיון בספרו של הרצל.²⁶

מעורבותו זו של הנט בשיבת היהודים לארצם משקפת את שתי הפנים ביחסו ליהדות: מצד אחד, עניין רב במנהגים ובעקרונות הדת שלה כשלב במחקרי הנצרות הקדומה ותקדימיה; מצד שני, תחושה תמידיה כי היהודים לא הכירו בישו, ובשל כך קיימת במחשבתו תחושת כוז מסוימת כלפי היהדות. הפתרון, על-פי הנט, היה להביא את היהודים אל חיק הנצרות. העניין והמעורבות באו אפוא מתוך הכרה, שהאנושות זקוקה ליהודים לשם קידום אחרית הימים — דיעה שרבים היו שותפים לה בשלהי המאה הי"ט.

מסעותיו של הנט לארץ-ישראל היו חיוניים לביטוי המסרים שביקש להקרין בתמונותיו. ללא נופיה של הארץ שראה לנגד עיניו, לא יכול היה לבטא בתמונותיו את האמת לטבע' אליה שאף. ללא המגע הישיר עם היישוב היהודי בארץ-ישראל לא יכול היה להביע את הניגוד שמצא בין הברית הישנה לחדשה, שאף הוא היה אחד מן המסרים החשובים שרצה להקנות באמצעות תמונותיו.

הקשר של הנט עם ארץ-ישראל היה רוחני ומעשי; כמאמין נוצרי וכאמן ריאליסטי היתה עבורו ארץ-ישראל, על נופיה ואנשיה, מקום מיפגש ומגע בין אמת דתית של עבר מיסטי לבין כמיהה דתית לעתיד של אחרית הימים.

ויליאם הולמן הנט נפטר ב-7 לספטמבר 1910 ונקבר בטקס ממלכתי בכנסיית סנט-פול בלונדון.

Margery & N. Bentwich, *Herbert Bentwich the Pilgrim Father*, Jerusalem 1940, p. 103 26